

Alois Pichler (Bergen)

Tekster og fortolkninger eller *homo hermeneuticus*

Abstract: Two approaches to the interpretation of Wittgenstein's works are much debated: the "text-immanent" approach on the one hand and the "contextual" approach on the other hand. Both sides in the dispute have produced arguments for their positions, however, in my view, without succeeding. In this paper I try to show why. I also propose an alternative approach which can be called "pragmatic constructivist". – This paper is a transcript of a lecture given in Bergen on May 5th, 2000.

For kommentarer takker jeg professor Kjell S. Johannessen (Filosofisk institutt, Universitetet i Bergen); Øystein Hide takker jeg for språkvask. Innlegget legges her på nettet i omtrent denne ordlyden som det ble holdt på Filosofisk institutt, Universitetet i Bergen, 5.5.2000.

1. Innledning. I filosofien kommer vi ikke utenom å fortolke filosofiske tekster. Dette impliserer en oppfatning av hva fortolkning *er* eller om hva den *skal* være. I Wittgenstein-fortolkningen, spesielt i fortolkningen av hans *Filosofiske Undersøkelser*, har det i denne sammenheng etablert seg to hovedsynspunkter: Det ene hevder vi skal fortolke Wittgensteins verk "tekstimmanent"; det andre at vi skal fortolke det "kontekstuellt".

Som representanter for den siste, den kontekstuelle, varianten finner vi bl.a. Allan Janik og Stephen Toulmin, som i boken *Wittgenstein's Vienna* tolker Wittgensteins *Tractatus* i lys av hans kulturelle og historiske bakgrunn.

En av de ledende talsmenn for det første, det tekstimmanente, synspunktet er den tyske filosofen Eike von Savigny; i innledningen til sin kommentar til *Filosofiske Undersøkelser* gjør han det helt klart at han mener den rette tilnæringsmåten er å tolke teksten "tekstimmanent" uten henvisning til utenforliggende forhold.

Representanter for begge sider har forskjellige tekstontologiske og meningsteoretiske argumenter mot sine respektive motstandere, men uten at jeg synes at de lykkes. I mitt innlegg skal jeg prøve å vise hvorfor de mislykkes.

Ser vi først på von Savignys tekstimmanentisme, så vil mange umiddelbart synes at det er noe galt med den; men jeg er samtidig av den oppfatning at den ikke kan motbevises slik det har blitt forsøkt på. Mot von Savignys variant har det av den kontekstuell orienterte siden blitt hevdet at meningen til en tekst er bestemt av dens opprinnelseskontekst og av forfatterens hensikter, ikke av

teksten selv eller av teksten *alene*. Etter min oppfatning er denne kritikken *ikke* i stand til å svekke von Savignys posisjon. Derimot skal jeg i den følgende drøftingen prøve å fremvise en vei som faktisk muliggjør en kritikk av von Savigny og som samtidig tillater å gå inn for den kontekstuelle varianten på en vellykket måte.

2. Von Savignys fortolkningsprinsipper. La meg begynne drøftingen med å presentere von Savignys fortolkningsprinsipper. Jeg siterer:

Wir können die "Philosophischen Untersuchungen" zu verstehen versuchen, indem wir vorgeben, von Wittgenstein nur zu wissen, daß er das Buch geschrieben hat; philosophisch verlieren wir dadurch nichts. (...) Der Arbeitsweise, sich beim Interpretieren des Werkes um die Person des Autors nicht zu kümmern, mag ein bestimmtes Bild davon entsprechen, welche Ansprüche Leser und Autor gegeneinander durchsetzen sollten und was sie einander zumuten dürfen. Die erste Aufgabe hat allemal der Autor. Wenn er ein Buch schreibt, dann für den Leser; also soll er es so schreiben, daß der Leser es verstehen kann. (...) Methodologisch ist der Kommentar also als textimmanente Interpretation gedacht. (Von Savigny 1988:S.5ff)

Vi kan prøve å forstå "Filosofiske Undersøkelser" ved å late som om vi ikke visste om Wittgenstein annet enn at han har skrevet boken; filosofisk sett mister vi ikke noe ved det. (...) Å etablere en fortolkningspraksis som ikke bryr seg om verkets forfatter tilsvarer kanskje et bestemt bilde av de kravene som leser og forfatter skal ha overfor hverandre og av hva de får forvente av hverandre. Den første oppgaven har, på alle måter, forfatteren. Dersom han skriver en bok, så er det for leseren; altså skal han skrive den slik at leseren kan forstå den. (...) Metodologisk sett er altså kommentaren tenkt som en tekstimmanent fortolkning. (Oversettelse A.P.)

Von Savignys paradigme er attraktivt, og det er ikke lett å se hvordan vi skulle kunne vise at han tar feil. Vi kan sikkert ikke nekte for at den tekstimmanente fortolkningen på en måte er en rettmessig fortolkning av teksten; den er i hvert fall like mye en fortolkning som den kontekstuelle er, selv om den ikke tar i betraktning f.eks. forfatteren qua person. Von Savignys begrunnelse ser likevel ut til å være åpen for kritikk.

La oss anta at forfatteren leverer, akkurat som von Savigny krever, en bok som er alminnelig forståelig eller som i det minste kan forstås av den kretsen av lesere boken er skrevet for. Dette faktum alene vil etter min oppfatning ikke være nok for å kunne si at den tekstimmanente fortolkningen er mer argumenterbar enn den ville vært hvis boken *ikke* var forståelig.

Det er to grunner til dette: For det første er begrepet om en ren tekstimmanent fortolkning alt annet enn uproblematisk i seg selv; tenk bare på Gadammers diktum at mennesket tilhører historien, "der Mensch gehört der Geschichte" (cf. Gadamer 1960:s.260f). Det problematiske ved dette begrepet vises mer konkret dersom vi tenker oss at noen lesere av *Filosofiske Undersøkelser* har en ganske inngående kunnskap av *Tractatus* og at andre har mindre kjennskap til den. I hvilken forstand skulle de første, i motsetning til de andre, tolke teksten til *Filosofiske Undersøkelser* på en ren tekstimmanent måte? Den tekstimmanente fortolkningen har vanskelig for å kunne riste av seg disse kontekstuelle elementene som uatskillelig er knyttet til leserens for-forståelse ("Vorverständnis"). *Tractatus*-kjennerne kan vel ikke godt "glemme" sin kunnskap om *Tractatus*.

Den andre grunnen til at von Savigny mislykkes med sin begrunnelse er denne: Svaret på spørsmålet, om en tekst blir *forstått*, og hvorvidt den blir forstått på en tekstimmanent måte, er ikke så mye avhengig av tekstens opprinnelseskontekst, f.eks. av det faktum at forfatteren ville skrive eller har skrevet en forståelig bok, som av dens resepsjonskontekst. Dette er, fordi opprinnelseskonteksten kan bare være relevant for tekstforståelsen hvis den inngår i resepsjonskonteksten, og det vil si: bare hvis og så vidt den er en del av Gadammers "Geschichte" eller så vidt den har blitt bevisst *tatt med* i tekstforståelsen.

3. Kontekstuelle fortolkningsmodeller og "misforståelser". Det hermeneutiske faktum at tekstforståelsen er bestemt av resepsjonskonteksten og ikke av opprinnelseskonteksten, eller av den siste bare hvis og såvidt den inngår i resepsjonskonteksten, impliserer at von Savigny ikke med suksess kan motargumenteres med å si at tekstens mening ikke er rent tekstimmanent preget, men tvert imot ved dens opprinnelseskontekst, altså *kontekstuel*t.

Den slags kontekstuelle meningssyn har i litteraturteorien bl.a. blitt presentert av Ulrich Karthaus og E.D. Hirsch. Karthaus stilte opp det godt positivistiske kravet (Karthaus 1972), at enhver fortolkning av et verk må betrakte verket "in seiner konkreten geschichtlichen Umgebung", siden dens mening er bestemt av den politiske og sosiologiske opprinnelseskonteksten. De politiske og sosiologiske forhold kan analyseres på en objektiv måte; verkets mer subjektive elementer, forfatterens hensikter f.eks., kan derimot trygt forsømmes. Hirsch mener (Hirsch 1967) at meningen til en tekst er konstituert av, og må sammenlignes med, *den* meningen, som forfatteren

intenderte. Karthaus og Hirsch har altså to synspunkter som motsir hverandre, men som likevel deler oppfatningen om at den egentlige meningen til en tekst på en eller annen måte ligger *utenfor* denne teksten i dens opprinnelseskontekst.

I Wittgenstein-forskningen har kontekstuelle tolkningsprinsipper blitt forfektet og praktisert av f.eks. A. Janik og S. Toulmin. I den grad vi har med verkenes logiske og språkfilosofiske sider å gjøre, så sier Janik og Toulmin, kan vi uten problemer forstå dem a-kontekstuellt. Når vi derimot undersøker verkenes løsninger på sin tids intellektuelle problemer, så må vi - og her kommer det strengt kontekstualistiske kravet - ta i betraktning deres biografiske, historiske og kulturelle bakgrunn. Dette betyr igjen at vi må være våkne for de hensikter forfatteren har hatt med verket; uten tributt til disse hensiktene vil vi med stor sannsynlighet ende opp i "misforståelser". Dette er en, dog ikke direkte, nokså 'pen' implisitt kritikk av von Savignys tekstimmanentisme. Men er Janiks og Toulmins tankegang virkelig i stand til å få forfekterne av tekstimmanentisme tilbake på hva de mener er det rettet sporet?

Vi må spørre oss følgende: Hva er misforståelser, og hvilken status har de "misforståelsene" som altså oppstår dersom opprinnelseskonteksten ikke blir tatt hensyn til - det være seg den historiske bakgrunnen eller forfatterens subjektive hensikt med verket? Misforståelser kan bare identifiseres *ovenfor* og *gjennom* alternative forståelser, men aldri ved f.eks. "direkte" konfrontasjon med forfatterintensjonen. Forfatterintensjonen er nemlig ikke tilgjengelig på en annen måte enn gjennom nok en *forståelse*, enten av teksten eller også av dens kontekst. Det gjelder også for alle de andre faktorene som blir ført opp i regi av den påståtte opprinnelseskontekst-bestemte meningen: Hele denne konteksten faller i forståelsen under bordet hvis den ikke er medkonsipert i selve forståelsesakten. Den biografiske eller historiske og politiske delen av meningen til en tekst, så vel som forfatterintensjonens part, er simpelthen ikke *med* i tekstforståelsen hvis de ikke er *medforstått* i denne prosessen. Derfor kan disse elementene heller ikke gjøres til målestokk for den rette forståelsen, eller brukes til å utpeke "misforståelser" så vidt de ikke inngår i selve forståelsen som dens bestemmende trekk.

Von Savigny kan dermed føle seg trygg fra denne siden; når han ikke bryr seg om "teksteksterne" elementer, så synder han med dette sikkert ikke mot noe som skal være tekstens "objektive" kontekstuelle mening. Den må nemlig først skapes ved at man tar opprinnelseskonteksten med som et relevant element i tekstens fortolkning; men nettopp *det* blir av von Savigny utelukket når han vil lese Wittgenstein på en tekstimmanent måte. Svakheten til den kontekstualistiske argumentasjonen mot von Savigny er at denne kontekstuelle meningen som kontekstualisten gjerne vil peke til ikke finnes "objektivt".

Dermed står i bunn og grunn Janik og Toulmin med deres kontekstualisme og von Savigny med sin tekstimmanentisme mer eller mindre i samme leir. De deler den prinsipielle oppfatningen at det finnes en objektivt gitt tekstmening. Om den nå er definert historisk-kulturelt eller tekstimmanent, fortolkeren trenger ikke annet enn å oppdage den. Men dermed er Janik, Toulmin og von Savigny også i den samme knipen: Om den forutsatte eller påståtte objektivt gitte tekstmeningen kan det nemlig ikke sies noe fornuftig om hvordan den ev. eksisterer før tekstens konkrete forståelse, dvs. før realiseringen av tekstens potensialet i retning av en bestemt mening, eller hvordan den skal kunne holde seg "ren" eller avholde seg fra denne spesifikke realiseringen.

4. Tankeeksperiment 1. Et tankeeksperiment skal hjelpe oss med å få større klarhet i disse spørsmålene omkring tekst og fortolkning. La oss forestille oss et språksamfunn som om 700 år oppdager to ark som inneholder ikke annet enn de første fire avsnitt av Wittgensteins *Filosofiske Undersøkelser*. Medlemmer av dette språksamfunnet leser de to arkene, de mener å forstå teksten, de nikker mens de leser, og til slutt tar alle hver sin kopi av arkene og tar denne med hjem. Der forteller de sine familier om funnet, alle går deretter ut på kjøkkenet, og der gjør de de handlinger vi utfører når vi baker en kake. En time senere sitter de blide rundt bordet, spiser kake og kikker med anerkjennende blick på de to arkene som har blitt festet til veggen. Det virker som om de forstår teksten av de fire første avsnittene til *Filosofiske Undersøkelser* på en, mildt sagt, litt annen måte enn vi gjør; det ser faktisk ut som om de leser den som en oppskrift til en kake.

Kan vi si, at disse folkene ikke forstår teksten, eller at de ikke *virkelig* forstår den? Vi kan sikkert ikke nekte på at vårt fiktive språksamfunn innbiller seg å forstå teksten, og heller ikke, at den i dette språksamfunnet har en bestemt mening. Vi må i det minste innrømme at våre fiktive venner forstår teksten i den forstand at de "appliserer" (Gadamer 1960:s.290ff) den på sin tid. Noen av oss vil sikkert si: "Men de har jo ikke fått et glimt av den virkelige meningen! I disse avsnittene snakker ikke Wittgenstein om kakeoppskrifter men om Augustinus' oppfatning av hvordan vi lærer vårt morsmål!" Dette er *vi* ganske sikkert alle enige om. Men skal vi forholde oss til vårt fiktive språksamfunns fortolkning på denne måten?

Vi har vel i grunnen to alternativer: *Enten* gjør vi det og sier at disse folkene fullstendig misforstår teksten, og dermed basta. *I det tilfellet oppnår vi egentlig ikke mer enn en utvortes etikettering av et fenomen som faktisk viser alle de kjennetegnene som det har hva vi vanligvis kaller for "forståelse".* Det eneste hva dette språksamfunnets forståelse mangler er – ut fra vårt synspunkt - dens forankring i den påståtte ("objektive") tekstmeningen. Men det er nettopp tekstens mening som medlemmer av det fiktive språksamfunnet vil være dypt uenig med oss om. *Den andre muligheten vi har* er å innrømme at det fiktive samfunnet *forstår* teksten. Men på denne måten

innrømmer vi også at meningen til en tekst kan være forskjellig i forskjellige resepsjonskontekster. Dermed må vi forlate idealet om den rette fortolkningen som en fortolkning hvor dens stabilitet og sannhet er grunnet i korrespondanse med den objektive meningen. Den korrespondanseteoretiske *adaequatio interpretationis et textus* må snarere byttes ut med den koherensteoretiske *adaequatio interpretationis et interpretationis*.

La oss nå tenke oss at et medlem av vårt fiktive samfunn sier at det store tekstfunnet ikke inneholder en kakeoppskrift, men en svært vanskelig filosofisk tekst. La oss i tillegg anta at dette kloke mennesket klarer å overbevise sine kamerater om at det faktisk har oppstått en "misforståelse", fordi tegnene som ble funnet på de to arkene gjennom tidenes gang har fått en helt annen mening enn de hadde før. Og la oss for Wittgensteins skyld også anta at de nå begynner å lese teksten på en måte som er ganske lik måten vi leser teksten på.

En slik vending av saken kan *ikke* taes som fordelaktig for tesen om eksistensen til en "objektiv" tekstmening. Teksten selv hadde jo ikke gjort noen motstand mot deres opprinnelig lese måte. Vendingen i vår retning var snarere mulig fordi deres *for-forståelse* hadde blitt forandret og var blitt litt mer lik *vår* for-forståelse.

Et kjent eksempel for denne typen takling av spørsmålet stammer fra Arthur Danto. Danto tar opp spørsmålet om hvorvidt vi kan si at de som har lært seg å se maleren Correggio som forgjenger til maleren Carracci ser på Correggios bilder på en annen måte enn de som ikke vet noe om Carracci. (Danto 1992:s.207) La oss si at de *ikke* gjør det. Det betyr allikevel ikke at "meningsobjektivismen" eller "meningsrealismen", så å si, er reddet. Stabilitet og likhet i fortolkningen kan nemlig ikke skyldes noe annet enn stabilitet og likhet i fortolkningspraksisen, og det betyr bl.a. stabilitet og likhet i for-forståelsene som inngår i disse fortolkningspraksisene.

Mitt syn er altså at fortolkninger må sees som fortolkninger innenfor et bestemt språksamfunn og i henhold til fortolkningspraksisen til nettopp dette språksamfunnet. Forandrer fortolkningspraksisen seg, forandrer også tekstmeningen seg. Dette synes å være en *conditio humana* som vi ikke kommer utenom, om vi nå i dette konkrete tilfellet sier at vårt fiktive språksamfunn *forstår* teksten eller om vi sier at det *misforstår* den. Uttrykk som "misforståelse" eller "den rette meningen" eller "den rette tolkningen" og alle de andre uttrykk som legger beslag på verden som den *virkelig* er, må ses som språklige midler for å reklamere et bestemt syn. De er redskap for å markere hvilket alternativ man prioriterer og hvilket alternativ man velger å stå inne for.

5. En pattsituasjon? Har vi nå manøvrert oss inn i en pattsituasjon som sperrer veien til å argumentere mot von Savignys fortolkningsprinsipper? Vi har jo sagt at von Savignys tekstimmanentisme ikke kan bebreides ut fra kontekstualistiske argumenter, i den grad det innebærer at vi viser til en opprinnelseskontekst som ikke tillater å tolke et verk på et rent tekstimmanent vis. Nettopp dette som skulle hjelpe oss med å overbevise von Savigny om tekstens opprinnelseskontekstuelle trekk har blitt avvæpnet av ham helt til å begynne med. Vi må innrømme at von Savigny har et annet utgangspunkt for sin fortolkning enn vi har, og at dette utgangspunktet preger fortolkningen hans på en vesentlig og relevant måte. På det vis har vi utpekt grunnen til våre forskjellige syn på Wittgenstein, og dermed har vi vel også nådd en slags bunn av den rasjonale argumentasjonens muligheter til å bedømme hverandres fortolkninger. Men likevel tar ikke samtalen med von Savigny ennå helt slutt her.

Vi har allerede flere ganger brukt det lille ordet "relevant", som jeg synes er ganske viktig. Kanskje ligger løsningen i dette ordet? Kanskje skal vi spørre oss: Hva er det som gjør at noe er relevant og noe annet ikke? Hva slags betingelser må være oppfylte for å kunne utpeke opprinnelseskonteksten og spesielt forfatterintensjonen som relevante for tekstforståelsen? Det prøver vi nå å finne ut, igjen ved hjelp av et tankeeksperiment.

6. Tankeeksperiment 2. I sanden ved sjøen finner vi følgende tegnserie: "Her er det så fint, fordi dette stedet aldri har sett et menneske". Etter forholdene vi kjenner til, er det til og med sant: Det kan umulig ha vært et menneske på dette stedet før. Hvordan skal vi forholde oss til denne tegnrekken? Vi kommer ikke utenom det, å lese og forstå den som 'Her er det så fint, fordi dette stedet aldri har sett et menneske'. Vi kan *ikke* unngå å gi disse tegnene nøyaktig denne meningen, selv om de umulig kan stamme fra et menneskelig vesen som kunne ha forbundet dem med denne meningen. Om de nå stammer fra vinden, eller fra en fugl, gjør ingen forskjell; våre overveielser angående deres opprinnelseskontekst ser ikke ut til å kunne forandre noe som helst ved dette faktum. Hvis vi sa at denne tegnserien ikke kan bety 'Her er det så fint, fordi dette stedet aldri har sett et menneske' - siden det er umulig at det har blitt produsert av et vesen som hadde en intensjon om å produsere nøyaktig dette - ja da ville vi vel begå en logisk selvmotsigelse. Om tegnrekken stammer fra vannet, en fugl, eller vinden, som jo ikke kan sies å være innrettet med gaven til å produsere denne lille teksten med hensikt, har ikke vært relevant ved dens forståelse.

Vi ser igjen: En intensjon bak teksten og forfatterintensjonen spiller ingen rolle i meningskonstitueringen - så lenge de i denne konstitueringen ikke er konsiperte som relevant. Det må vi også si om det følgende: Hvis en forfatter skriver "Det regner" og med dette mener 'Der står en katt' så vil vi, uten at vi kjenner til hans intensjon, sannsynligvis allikevel forstå setningen som

'Det regner', uten at vi finner noe merkelig med det, og uten at vi finner, at vi ikke har brydd oss nok om setningens mening.

Det samme gjelder spørsmål angående intertekstualitet. Hvis vi leser en tekst A som inneholder en setning S som vi mener refererer til en setning R i teksten B - så refererer setningen S til setningen R, selv om vi kan være sikre på at forfatteren til tekst A ikke visste om tekst B. Hvis på den annen side forfatteren av A refererer til tekst C og vi dessverre ikke kjenner til tekst C så er oss ikke hjulpet med forfatterintensjonen alene, og vi leser tekst A uten tanke på tekst C og uten engang å tenke på en mulig misforståelse eller en mangel i tekstforståelsen.

Men selvfølgelig kan vi med dette ikke skyve bort at det for forfatteren var viktig å referere til tekst C. Hvis vi bare er litt interessert i en forfatter så vil det være viktig for oss å vite hva han tenker og hva han refererer til. I et slikt tilfelle er vi altså ikke bare interessert i å gi en tekst en eller annen mening, men vi prøver å inkludere i vår fortolkning også *denne* meningen som forfatteren selv har gitt den. Vi vil altså ta hans intensjoner på alvor.

Dermed har vi i vår diskusjon av von Savignys tekstimmanentisme nådd et punkt hvor det hele ser ut til å lysne igjen litt opp. For, det er vel en selvfølge at det er viktig for oss å vite om bestemte referanser og bestemte meninger er i overensstemmelse med Wittgensteins intensjoner eller ikke. Det er vel også klart at vi vil gjøre det som kreves for å finne det ut, uten engang å tenke på om vi ved dette går frem tekstimmanent eller kontekstuel. Von Savigny kan sikkert si at han egentlig ikke er interessert i Wittgenstein selv og hans intensjoner. Men da blir det helt umulig for ham å forsvare annet enn at han prøver å forstå *Filosofiske Undersøkelser*'s "abstrakte" forfatter, og ikke deres "real" forfatter Ludwig Wittgenstein. Man tar en tekst som regnes som Wittgensteins *Filosofiske Undersøkelser* og prøver å skrive en kommentar som på best mulig måte skal vise teksten i sin linearitet og konsistens og koherens; dette er von Savignys oppskrift. Med Ricoeurs ord kunne vi si at von Savigny egentlig ikke er interessert i å *forstå* Wittgensteins *Filosofiske Undersøkelser* men at han snarere er interessert i å *forklare* den (Ricoeur 1990:s.152).

Men hvis von Savigny egentlig ikke er så veldig interessert i å "forstå" denne boken så er problemet ikke bare hvordan hans forklaringsprosjekt kan knyttes til *Wittgenstein*, men også: Hvordan skal von Savigny kunne forsvare sitt prosjekt ovenfor Wittgensteinforskersamfunnets interesser? Forskersamfunnet har nemlig Wittgenstein-interesser som langt fra tilstrekkelig kan tjenes med en ren tekstimmanent fortolkning, og desto mindre vil forskersamfunnet kunne beroliges ved at von Savigny presenterer sin utilstrekkelig interesse som en *dyd*. Man kan også spørre seg om hvorfor et kontekstuel paradigme skal være så mye til hinder for von Savignys interesser i teksten, og om han med sitt metodologiske utgangspunkt ikke har innskrenket seg litt unødvendig.

7. Pragmatisk omformulering og rekapitulering. Nå har vi kommet til et punkt hvor spørsmålet om den rette fortolkningen er blitt forvandlet fra et ontologisk eller epistemologisk spørsmål til et pragmatisk spørsmål. Epistemologisk og ontologisk er en tekstimmanent fortolkning per se ikke verre enn en kontekstuell. Men pragmatisk sett er en tekstimmanent fortolkning av *Filosofiske Undersøkelser* ikke helt akseptabel siden den på mange områder ikke ser ut til å imøtekomme Wittgensteinforskernes interesser i stor nok grad. Selvfølgelig kan disse interessene selv kritiseres og diskuteres, og kanskje var det nettopp *det* von Savigny ville: Nemlig, å innlede en diskusjon om de interessene som mer eller mindre dirigerer Wittgensteinfortolkningen. I det tilfellet har han vært flink til å fortsette en god akademisk tradisjon og skjule sine interesser bak ontologiske og epistemiske klær. Det ser ut som om vi må lufte disse klærne litt, ikke bare hos von Savigny men også hos andre "tekstrealister".

La meg begynne med E.D. Hirsch: Hirschs oppfatning om at tekstmeningen er bestemt av forfatterintensjonen indikerer at han egentlig er ute etter å si at forfatterintensjonen skal være det viktigste elementet i meningsdannelsen. Monroe C. Beardsleys aversjon mot altfor kreative "lesemåter" og "connotations and suggestions" og hans godt von Savignianske bukk foran "selve" teksten (Beardsley 1970:s.38ff) som estetisk objekt, må ses som et effektivt forsøk å danne muligheten for samvittighetsfull og intersubjektiv etterprøvable tekstforståelse. En kollega av oss, Ole Martin Skilleås, har i sitt arbeid *Literature and the value of interpretation* foreslått tre kriterier for en "valid literary interpretation" (Skilleås 1995:s.219ff): korrespondansekriteriet (fortolkningen må stå i relasjon til teksten), koherenskriteriet (fortolkningen må være konsistent og koherent) og det pragmatiske kriteriet (fortolkningen må stå i relasjon til fortolkerens interesser). Men også Ole Martins syn skal vi se i et pragmatisk lys: Egentlig er de to første kriteriene inneholdt i og kan ivaretas av det tredje; hvis den ikke er med på det så kan de heller ikke ivaretas. Det faktum at Ole Martin fører disse to kriteriene opp separat viser at han synes at objektivitetskravet er verdt særlig oppmerksomhet.

Nå er det tid for en liten sammenfatning: I mitt innlegg har jeg prøvd å vise at von Savignys tekstimmanente Wittgensteinfortolkning ikke kan fornuftig kritiseres ved å si at meningen til *Filosofiske Undersøkelser* i så høy grad er bestemt av dens opprinnelseskontekst at den siste ikke kan forsømmes. Den slags kontekstualistisk kritikk holder nemlig ikke mål når vi tar i betraktning tekstforståelsens transcendentale karakter som gjør at tekstmeningen alltid vil stå i et internalt forhold til den spesifikke forståelsesakten. Det er umulig å peke på en objektiv tekstmening som skal vise at von Savignys fortolkning er feilaktig. Kontekstualismen kan derimot støttes av en pragmatisk refleksjon over de interessene som skal dirigere vår Wittgenstein-fortolkning. Denne refleksjonen tilsier at Wittgensteinfortolkningen skal ledes og bestemmes av en *kontekstuell*

interesse, siden det imøtekommer forskersamfunnets Wittgenstein-interesser. På denne måten har drøftingen av den rette fortolkningen, som tok utgangspunkt i von Savignys tekstimmanentisme, gjennomgått en tofoldig pragmatisk vending: For det første har jeg flyttet stedet for meningskonstitueringen fra opprinnelseskonteksten til resepsjonskonteksten, og der har jeg lagt vekt på den avgjørende rollen, som for-forståelser og fortolkningsinteresser innehar. For det andre har jeg prøvd å rekonstruere meningsrealistiske posisjoner i pragmatisk lys, og ført dem tilbake til deres spesifikke fortolknings- og forskningsinteresser. Såvel von Savignys som også Janiks og Toulmins tekstontologiske påstand kan på denne måten omvandles til legitime ytringer for sine spesifikke Wittgenstein-interesser.

9. Til ettertanke: Relativisme? Dersom man står inne for oppfatninger som de jeg her har hevdet, kan man vanligvis ikke unngå å bli beskyldt for relativisme. Til denne anklagen er å si at min posisjon ikke går inn for eller åpner for mer relativisme enn den som allerede finnes i fortolkningsverdenen, og den finnes der *naturaliter*. Dessuten kan det vel ikke nektes for at den fremførte antirealistiske posisjonen tilbyr redskap som synes å være i det minste like velegnet til å beskrive og håndtere fortolkningsrelativismen på en tilfredsstillende måte, som alternative posisjoner. Antirealisme betyr i denne sammenheng at det nektes for at tekstmeningen eksisterer uavhengig av dens resepsjon. Hvis man mener at den fremførte posisjonen - som også kan kalles for pragmatisk konstruktivisme - taler for en vill "anything-goes"-relativisme så kan man ta det med ro. Ikke bare at det ikke er tilfelle, men utover dette er denne slags "anything-goes"-relativismen uansett bare en fiksjon. Det vil aldri være lett, verken konseptuelt eller eksistensielt, å fjerne seg så langt fra den gjeldende fortolkningspraksisen og fra den kommunikative kompetansen man har blitt trent opp i, at det skulle for medlemmer av samme kulturen bli svært vanskelig å forstå hverandre.

Litteratur

- Beardsley, M.C. (1970). *The Possibility of Criticism*. Detroit: Wayne State University Press.
- Biggs, Michael/Huitfeldt, Claus (utg.) (1997). "Philosophy and Electronic Publishing". I: *The Monist. Interactive Issue* 80 S.348-367 (La Salle, Illinois 1997).
- Danto, Arthur C. (1991, 1992). "Description and the Phenomenology of Perception". In: *Visual Theory. Painting and Interpretation* S.201-215. Hg. von Norman Bryson, Michael Ann Holly und Keith Moxey. Cambridge: Polity Press.
- Eagleton, Terry (1983, 1992). *Einführung in die Literaturtheorie*. Oversatt av Elfi Bettinger og Elke Hentschel. Stuttgart: Metzler.
- Gadamer, Hans Georg (1960). *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*. Tübingen: Mohr.
- Grimen, Harald (1996). "How Conditions of Adequacy for Text-Interpretations Depend on

Practices for Explaining Actions". I: *Wittgenstein and the Philosophy of Culture. Proceedings of the 18th International Wittgenstein Symposium 13th to 20th August 1995 Kirchberg am Wechsel* S.113-130. Utg. av Kjell S. Johannessen og Tore Nordenstam. Wien: Hölder-Pichler-Tempsky.

Hirsch, E.D. (1967). *Validity in Interpretation*. New Haven: Yale University Press.

Janik, Allan/Toulmin, Stephen (1973). *Wittgenstein's Vienna*. New York/London: Simon & Schuster.

Karthaus, Ulrich (1972). "Die geschichtsphilosophische Sonnenuhr. Methoden der Literatursoziologie". I: *Der Deutschunterricht* 24 S.86-96.

Link, Hannelore (1976, 1980). *Rezeptionsforschung. Eine Einführung in Methoden und Probleme*. Stuttgart: Kohlhammer.

Ricoeur, Paul (1981, 1990). *Hermeneutics & the Human Sciences*. Hg. und übersetzt von John B. Thompson. Cambridge: Cambridge University Press/Paris: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.

Säätelä, Simo (1995). "Traditionalism, Revisionism, or the View from Eternity? Works of Art and Historical Knowledge". I: *Art and Beyond. Finnish Approaches to Aesthetics* S.140-165. Utg. av Ossi Naukkarinen og Olli Immonen, oversatt av Philip und Timothy Binham. Jyväskylä: International Institute of Applied Aesthetics.

Skilleås, Ole Martin (1995). *Literature and the Value of Interpretation. The Cases of The Tempest and Heart of Darkness*. Bergen: Filosofisk Institutt.

von Savigny, Eike (1988). *Wittgensteins "Philosophische Untersuchungen". Ein Kommentar für Leser. Band 1*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.